

MAGYAR NYELVMESTER

SEGÉDKÖNYVEK
A NYELVÉSZET TANULMÁNYOZÁSÁHOZ 59.

MAGYAR NYELVMESTER

Magyar mint idegen nyelvi és hungarológiai
alapismeretek

TINTA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2006

SEGÉDKÖNYVEK
A NYELVÉSZET TANULMÁNYOZÁSÁHOZ 59.

Sorozatszerkesztő:

KISS GÁBOR

Lektor:

BÁRDOS JENŐ

és

SZÉPE GYÖRGY

Szerkesztette:

HEGEDŰS RITA

és

NÁDOR ORSOLYA

ISSN 1419-6603
ISBN 963 7094 55 5

© A szerzők, 2006
© TINTA Könyvkiadó, 2006

A kiadásért felelős
a TINTA Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Temesi Viola
Műszaki szerkesztő: Bagu László

TARTALOM

Előszó	7
Bevezető	9
MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI KÖZELÍTÉS	
NÁDOR ORSOLYA	
A magyar mint idegen nyelv tanításának múltja	15
HEGEDŰS RITA – NÁDOR ORSOLYA – PELCZ KATALIN	
Tallózás régi magyar nyelvtanainkban	31
NÁDOR ORSOLYA	
A magyar mint idegen nyelv és a hungarológia intézményrendszere	47
NYELVÉSZETI KÖZELÍTÉS	
GIAY BÉLA	
A magyar mint idegen nyelv fogalma	67
CSERESNYÉSI LÁSZLÓ	
Pragmatika: a kontextus tudománya	73
BALÁZSI JÓZSEF ATTILA	
A nyelvtipológia fogalma, legfontosabb kérdései a magyar mint idegen nyelv szempontjából	84
SZŰCS TIBOR	
A kontrasztív nyelvészet szerepe a magyar mint idegen nyelv tanításában	97
HEGEDŰS RITA	
A magyar nyelv funkcionális megközelítésből	112
NYELVPEDAGÓGIAI KÖZELÍTÉS	
GIAY BÉLA	
A magyar mint idegen nyelv/hungarológia oktatásának módszertani alapkérdései	125
SZILI KATALIN	
A magyar mint idegen nyelv tanítása az ezredfordulón	145

CSONKA CSILLA	
A magyar mint idegen nyelv tanulója	161
JÓNÁS FRIGYES	
A magyar mint idegen nyelv tanára	170
SZŐNYI GYÖRGY ENDRE	
A magyar kultúra súlypontjai	176

ELŐSZÓ

Mint oly sok mindent az életben, a tudományágak helyének és státuszának meghatározását is erőteljesen befolyásolja a perspektíva megválasztása. A magyar nyelv és irodalom, kultúra oktatásában egy bizonyos szempontrendszer – a hazai közoktatásé – érvényesül. Kiváló szakemberek munkálkodásának köszönhetően egyre határozottabban követeli helyét a köztudatban és a tudományos életben a határainkon kívüli magyarok oktatását is figyelembe vevő sajátos magyaroktatás, de továbbra is mostohagyermekként, a nyelviskolák és egyetemek legkisebb, legszerényebb helyiségeibe számúzve oktatja a külföldieket magyar nyelvre, kultúrára a szakemberek kis csoportja. A közvélemény minderről kevésbé vesz tudomást: nemegyszer „az anyanyelvet a legkönnyebb tanítani” megjegyzéssel intézi el azt a diszciplínát, amely egykor, a magyar iskolarendszer kialakulásának korai szakaszában a magyar anyanyelvi oktatás szakmai alapját teremtette meg. Kötetünk fontos küldetésének tekintjük, hogy ráirányítsa a figyelmet diszciplínánk kimeríthetetlen tapasztalatokat rejtő múltjára, s a jövő számára benne rejlő lehetőségekre. A másik fontos cél, amely a kötet összeállításánál vezetett minket – tehát a szerzőket és a szerkesztőket, sőt a lektorokat is – egészen gyakorlati: a 2006/2007-es tanévtől bevezetett bolognai képzési rend igényeinek megfelelő, a legújabb tudományos eredményeket is magába foglaló segédanyagot kívánunk hallgatóink kezébe adni, akik akár a BA, akár az MA képzés kereteiben választják a magyar mint idegen nyelvi – hungarológiai tanulmányokat. Ezért olyan szerzőket kértünk fel, akik szakterületük kiváló egyetemi oktatói – sőt legtöbbször a magyar nyelv és kultúra tanításának avatott gyakorlati szakemberei is. Könyvünk így egy kis szakterület elhivatott művelőinek közös munkája lett, amely az átalakuló felsőoktatás rendszerében is helyet kér egy több mint kétszáz éves múltra visszatekintő szakma, a magyar mint idegen nyelv és a hungarológiai oktatás leendő szakembereinek képzése számára.

Talán sokak számára meglepő a könyv címe. Miért éppen **Magyar nyelvmester?** Szerkesztőként azzal a magyarázattal szolgálhatunk, hogy nyelvtanár-elődeink előtt szeretnénk tisztelni. Választásunk művelődéstörténeti vonatkozása az, hogy a magyar mint idegen nyelv tanításának két igen kiváló személyisége, Vályi András a pesti egyetem első magyarnyelv-tanára (1791–1801), valamint Márton József, a bécsi egyetem tanára (1806–1840) nyelvmesterként dolgoztak, s valójában egyikük a magyarországi környezetben, lektorátuson, nyelvi előkészítőn dolgozó mai magyarnyelv-tanárok elődjének tekinthető, másikuk pedig a külföldi egyetemek mai vendégoktatóinak megfelelő feladatot látott el, s hivatalosan is nyelvmesterként szerepelt az egyetem dolgozónak névsorában. Szeretnénk, ha tanítványaink a szó legjobb értelmében szakmájuk mesterévé válnának, mire a könyvben megelődözött szakterületek mindegyikében elmélyülnek a rendelkezésükre álló négy félév alatt.

A könyv alcíme a diszciplínához kapcsolódó művelődéstörténeti, nyelvészeti és tantárgypedagógiai alapismeretek bemutatását ígéri. Az egyes fejezeteket alkotó tanul-

mányokat is ennek megfelelően rendeztük sorba: így először a hallgatók már megszerzett általános műveltségére támaszkodó művelődéstörténeti tanulmányokkal ismerkedhetnek meg, amelyek a magyar nyelv-oktatás (*Nádor Orsolya*) és tankönyvírás (*Hegedűs Rita, Nádor Orsolya, Pelcz Katalin*) történetét, valamint a nyelvi és kulturális intézményrendszert (*Nádor Orsolya*) tekintik át. Ezután a nyelvtudományi alapvetést tartalmazó fejezet következik, benne a magyar mint idegen nyelv diszciplináris helyének meghatározása (*Giay Béla*), a pragmatika (*Cseresnyési László*), a nyelvtipológia (*Balácsi József Attila*), a kontrasztív (*Szűcs Tibor*) és a funkcionális nyelvészet (*Hegedűs Rita*) alapjainak, módszereinek és szakirodalmának áttekintése. A harmadik egységbe a nyelvpedagógiai vonatkozások kerültek, így a hallgató betekintést nyerhet a magyar mint idegen nyelv tanításának műhelytitkaiba és aktuális kérdéseibe (*Giay Béla, Szili Katalin*), és megismerkedhet az oktatási folyamat két nélkülözhetetlen résztvevőjével, a tanárral (*Jónás Frigyes*) és a diákkal (*Csonka Csilla*). A kötetet *Szőnyi György Endre* tanulmánya zárja, amely a magyar kultúra tanításának számos részterületét vázolja fel, útmutatást adva a leendő, a kezdő és már gyakorló nyelvtanároknak arra vonatkozóan, mit és hogyan célszerű kiválasztani, majd közvetíteni a magyar irodalom, történelem, néprajz, művészetek köréből. A kötet egyes tanulmányai a szakma nélkülözhetetlen alapismeretein túl felvillantják azokat a további kérdéseket, problémákat, amelyek a diszciplína kutatóit foglalkoztatják. Az egyes tanulmányok végén nemcsak a legfontosabb szakirodalmat lehet megtalálni, hanem kérdéseket is megfogalmaztak a szerzők, amelyek elsődleges célja, hogy az önálló tanulást segítsék.

Reméljük, hogy könyvünk hozzájárul a hungarológiai stúdiumok egészének megalapozásához, és segíti az egyes részterületeket kifejtő tantárgyak alapjainak elsajátítását is. Az egyes fejezetek a szűkebb szakmai kereteken túl a szó legszorosabb értelmében interdiszciplináris távlatokat sugallnak: új impulzusokat adnak az anyanyelvi oktatás számára, megmutatják a kapcsolódási pontokat az anyanyelvi és az idegen nyelvi oktatás között. Ajánljuk mindazoknak, akik Magyarországon vagy külföldön egyetemi tanulmányaik részeként szeretnék megismerni a magyar nyelv és kultúra közvetítésének tudományos alapjait és gyakorlatát, valamint azoknak a kollégáknak is, akik már sok éve tanítják nyelvünket idegenként, és kíváncsiak a szakterület legújabb eredményeire.

Jó tanulást kívánunk!

Hegedűs Rita és Nádor Orsolya
szerkesztők